

Sveriges import från låglöneländer

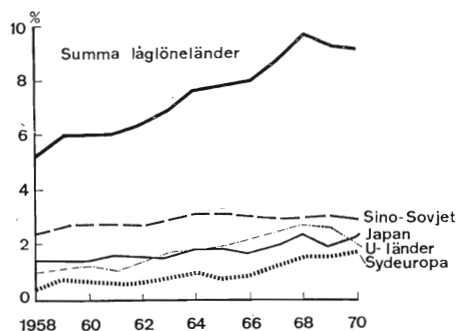
— orsaker och utvecklingstendenser

Av Ph. D. Bo Carlsson

Den svenska importen av färdigvaror från sk låglöneländer har ökat mycket snabbt. Under perioden 1958—1970 har således värdet av den svenska importen från låglöneländerna nästan sexfaldigats. Detta framgår bl a av en utredning som nyligen publicerats av Industrins Utredningsinstitut (IUI).¹ Syftet med utredningen har varit att kartlägga utvecklingstendenserna för denna import inom olika varuområden och att göra en bedömning av den sannolika utvecklingen under resten av 1970-talet.

Till låglöneländerna räknas i studien vissa länder i Sydeuropa (Portugal, Spanien, Grekland och Turkiet), alla u-länder (Afrika utom Sydafrika, Asien utom Japan och Kina, Latinamerika samt Oceanien utom Australien och Nya Zeeland) samt Sino-Sovjet (Östeuropa, Sovjetunionen och Kina). Japan inräknas bland låglöneländerna i studiet av den historiska utvecklingen men däremot inte vid analysen av låglöneimportens nuvarande omfattning och inriktning och inte heller vid bedömningen av den framtida utvecklingen.

Diagram 1

Låglöneländernas andel av Sveriges industrivaruimport 1958—1970 framgår av diagram 1. Som synes ökade denna andel från ca 5,5 % 1958 till 9,7 % 1968 för att därefter stagnera.

Som framgår av tabell 1 har tyngdpunkten i låglöneimporten under 1960-talet förskjutits från textilvaror till konfektionsvaror, medan teko-varornas sammanlagda andel av importen från låglöneländer varit ungefär konstant. Importen av kemiska produkter, främst

vissa oorganiska kemikalier, har vuxit avsevärt långsammare än importen av övriga varor. Den kraftiga ökningen, både absolut och relativt, för gruppen "övriga industrivaror" tyder på en ökad diversifiering av importen från dessa länder. Bland dessa "övriga industrivaror" märks särskilt skodon, vissa metallprodukter (särskilt icke-järnprodukter), sportartiklar samt tegel, porslin och keramik. Dessutom har låglöneländerna (särskilt öststaterna) ganska stora marknadsandelar på vissa trävaror.

Tabell 1
SVERIGES IMPORT AV INDUSTRIVAROR FRÅN
LAGLÖNELÄNDER 1958 OCH 1970

Varuområde	1958		1970	
	mkr	%	mkr	%
Kemiska prod.	82	21,5	188	8,2
Maskiner m.m.	54	14,2	352	15,4
Textilvaror	114	29,9	304	13,3
Konfektionsvaror	27	7,1	470	20,6
Övr. ind.varor	104	27,3	967	42,5
Industrivaror, totalt¹⁾	381	100,0	2 281	100,0

¹⁾ Exkl icke-järnmetaller.

Importen från låglöneländerna har i studien analyserats uppdelad på 55 olika branscher. För varje bransch har en bedömning gjorts av låglöneländernas konkurrensförutsättningar. De resultat som därvid framkommit har sedan lagts till grund för en bedömning av hur låglöneimporten kommer att utvecklas i framtiden.

I den modell som valts för den statistiska analysen utgör den "mänskliga" kapitalintensiteten (mätt bl a med andelen tekniker i sysselsättningen), den fysiska kapitalintensiteten (mätt med energiåtgången per sysselsatt) samt förekomsten eller frånvaron av inhemska råvaror de huvudsakliga förklaringsfaktorerna. Med hjälp av denna relativt enkla modell förklaras ungefär 50 % av variansen mellan de studerade branscherna i låglöneimportens omfattning, i relation till såväl den totala marknadstillförseln som den totala importen. Den viktigaste bestämningsfaktorn är teknikerintensiteten. Slutsatsen är att medan Sverige tenderar att från industriländerna importera varor som är relativt teknikerkrävande importeras från låglöneländerna arbetsintensiva varor som inte kräver mycket välutbildad personal.

Konfektionsindustrin typexempel

Eftersom låglöneimporten huvudsak-

ligen består av arbetsintensiva varor av tekniskt okomplicerad natur är konfektionsbranschen ett utmärkt exempel på sådan produktion som är särskilt utsatt för konkurrens från låglöneländerna. Det är ju också inom denna bransch dessa länder har vunnit de största marknadsandelarna. Enligt industristatistiken utgör förädlingsvärdet i branschen (= saluttillverkningsvärdet minus materialkostnader) 50 % av saluttillverkningsvärdet, medan lönekostnaderna utgör 33 % därav, dvs 2/3 av förädlingsvärdet. (Som jämförelse kan nämnas att i tillverkningsindustrin som helhet 1969 förädlingsvärdet utgjorde 46 % av saluttillverkningsvärdet och lönerna 24 %). Det kan därför vara av intresse att något mera i detalj studera vilka förhållanden som råder mellan löne- och produktionskostnader i Sverige och motsvarande kostnader i andra länder.

Diagram 2

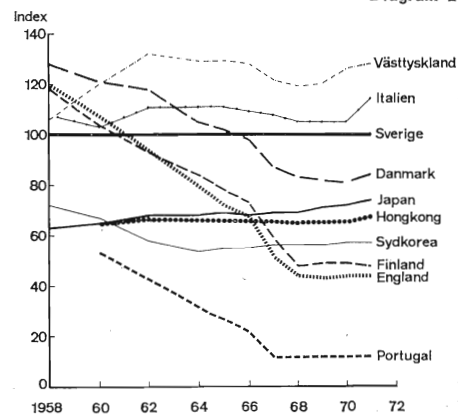

Diagram 2 är konstruerat med utgångspunkt från SAF:s internationella lönestatistik samt beräkningar inom IUI beträffande Hongkong, Portugal och Sydkorea. En direkt jämförelse av de totala lönekostnaderna i olika länder är av begränsat värde, eftersom den bortser från att importtullar resulterar i att lönerna i importlandet kan sättas högre än i exportlandet även vid i övrigt lika villkor. I synnerhet om tullsystemet är diskriminerande — som inom EFTA och EG — är det nödvändigt att ta hänsyn till tullarnas inverkan. I diagram 2 har därför till de utländska lönerna lagts den effektiva

¹⁾ Bo Carlsson och Ake Sundström: Den svenska importen av industrivaror från låglöneländer, IUI, Stockholm, 1973.

svenska tullen gentemot respektive land.¹⁾

De erhållna lönerelationerna visar att för såväl Finland som England har de relativa lönerna i konfektionsindustrin reducerats med nästan $\frac{2}{3}$ i jämförelse med Sverige under perioden 1958—1971. Även den danska lönenivån blir på grund av tullreduktionerna starkt sjunkande, liksom förmodligen också lönerna i övriga EFTA-länder (Österrike, Norge och Schweiz). Portugals lönenivå sjönk från index 53 till 12. De relativa lönekostnaderna i de gamla EG-länderna är däremot hela tiden högre på grund av tulldiskrimineringen. Med nuvarande handelsvillkor har varken Västtyskland eller Italien några möjligheter att konkurrera prismässigt (vid lika effektivitet) med svenska producenter eller i synnerhet med andra EFTA-länder. Japans relativa löner stiger snabbt och motsvarar sedan 1966 ungefär samma lönenivå som i England. Även detta land måste således i konkurrens med Finland och England på den svenska marknaden hävda sig genom högre effektivitet; i tillägg till lönekostnaderna har Japan också att kompensera sig för de högre transportkostnaderna. Den japanska lönenivån ligger enligt denna kalkyl nära sex gånger högre än den portugisiska. Hongkongs relativa löner har i stort sett legat stilla under perioden men var 1971 till följd av den reducerade portugisiska lönenivån nära fem gånger så höga som lönerna i Portugal och tio procent högre än de i Sydkorea. I relation till Portugal har både Hongkong och Sydkorea att räkna med högre transportkostnader, och

¹⁾ Den effektiva tullen i utgångsläget har erhållits genom att lönekostnaden antagits utgöra 30 % av saluttillverkningsvärdet, kapitalkostnaden 20 % samt råvarorna 50 %. Den faktiska tullen på konfektionsvaror var 15 % år 1958 och har kvarstått på denna nivå gentemot icke-EFTA-länder. (Konfektionsvaror berörs inte av den sk Kennedy-ronden). Om man antar att kostnaden för råvaror och kapital är lika i alla länder betyder detta att tullen förutsätts utgöra ett skydd av endast arbetskraften. Tullen satt i relation till lönekostnaden blir då 50 %. Genom tullavtrappningen i EFTA har den effektiva tullen gentemot EFTA-länderna reducerats till 0, medan tullskyddet gentemot övriga länder bibehållits oförändrat.

Diagrammet förutsätter samma produktivitet i alla länder. Om arbetsproduktiviteten är högre i Sverige än i andra länder reduceras den effektiva svenska lönenivån i motsvarande mån. Antagandet att kapitalkostnaderna är lika i alla länder leder förmodligen till att låglöneländernas produktionskostnader underskattas, eftersom kapitalkostnaderna där ofta är avsevärt högre än i industriländerna på grund av bl a knapphet på kapital och högre riskfaktorer.

man kan därför dra slutsatsen att vid konkurrens på EFTA-marknaden är arbetslönerna i Portugal avsevärt lägre än i något annat land. Gentemot EFTA-länderna har den relativa svenska lönenivån stigit kraftigt mellan 1958 och 1971.

Diagram 2 ger upphov till åtminstone två frågor: 1) Hur har den svenska konfektionsimporten påverkats av dessa förändrade lönerelationer? samt 2) Vilken roll spelar produktivitetsskillnader och fraktkostnader i de totala kostnaderna? För att erhålla svar på den senare frågan kan tabell 2 vara till hjälp.

Tabell 2 baserar sig i huvudsak på beräkningar gjorda inom branschen och avser endast bomullsjeans. De relativa löne- och sömnadskostnaderna torde emellertid vara likartade även för andra konfektionsvaror. De angivna uppgifterna är ungefärliga och bör därför tolkas ytterst försiktigt.

Produktivitetsskillnader utjämnar lönedifferenser

Tabellen ger vid handen att det trots avsevärda löneskillnader och en hög arbetsintensitet inte blir särskilt stora skillnader i grossistens inköpspris på kvalitetsmässigt likartade varor om ursprungslandet är ett höglöneland eller om det hör till de mest utpräglade låglöneländerna. Detta beror dels på att råvarukostnaden är i stort sett densamma överallt, dels på att produktivitetsskillnaderna samt frakt och tullar utjämnar en del av lönedifferenserna.

Enligt kolumn 6 i tabell 2 skulle alltså låglöneländer som Portugal, Hongkong och Indien ha kostnadsfördelar gentemot svenska producenter på varor av likvärdig kvalitet på respektive 20 %, 15 % och 11 %. England och Finland skulle kunna producera ca 7—8 % billigare än svenska tillverkare, medan danska producenter skulle kunna producera till samma pris som

svenska. Tyska varor skulle bli ca 15 % dyrare än svenska och danska, främst till följd av tullen.

Genom att jämföra den relativa totalkostnaden på den svenska marknaden (kol 6 i tabell 2) med den relativa timlönen i respektive land (kol 7) kan man erhålla en grov uppskattning av vilken roll produktivitetsskillnader, tullar och fraktkostnader tillsammans spelar. (Detta gäller endast under förutsättning att råvaru- och kapitalkostnader är likartade överallt). I EFTAländernas fall utgörs skillnaderna mellan kol 6 och kol 7 huvudsakligen av produktivitetsskillnader, medan i övriga fall dessutom tullarna har stor betydelse. Den slutsats man kan dra är att produktiviteten i många låglöneländer torde ligga någonstans mellan 20 och 40 % av den svenska. När man därtill lägger tull och fraktkostnader blir de totala kostnaderna för låglöneimporten nästan lika höga som för motsvarande import från Västeuropa.

För att svara på frågan hur de i diagram 2 redovisade förändrade lönerelationerna mellan Sverige och vissa andra länder har påverkat landets konfektionsimport med avseende på ursprungsland har tabell 3 konstruerats. Där visas i kol 1 den genomsnittliga relativa timlönen (efter tulljustering) under perioden 1960—1970, beräknad från diagram 2. Dessutom visas den andel av den svenska konfektionsimporten som respektive land svarade för 1960 och 1970. Som synes har EFTAländerna Finland och Portugal ökat sina andelar mycket kraftigt, liksom även Hongkong. Danmark har ökat sin andel något, medan däremot Englands andel har minskat. Till följd av tulldiskrimineringen har EG-länderna Västtysklands och Italiens andelar minskat kraftigt. Det framgår också att den svenska produktionen har gått tillbaka avsevärt i förhållande till importen. Tillväxttakten i den svenska pro-

Tabell 2.
KOSTNADER VID PRODUKTION AV BOMULLSJEANS I SVERIGE I JÄMFÖRELSE MED IMPORT FRÅN VISSA ANDRA LÄNDER 1971

Land	(1) Sömnadskostnad a)	(2) Råvarukostnad	(3) Frakt	(4) Tull b)	(5) Total kostnad c)	(6) Total kostnad Index Sverige=100	(7) Total timlön Index Sverige=100 d)
Sverige	10:—	9:—	—	—	19:—	100	100
Danmark	9:50	9:—	0:50	—	19:—	100	84
Västtyskland	9:50	9:—	0:50	2:85	21:85	115	78
Finland	8:—	9:—	0:50	—	17:50	92	48
England	8:50	9:—	0:15	—	17:65	93	44
Hongkong	4:—	9:—	1:—	2:10	16:10	85	17
Portugal	6:—	9:—	0:15	—	15:15	80	12
Indien	5:—	9:—	0:70	2:25	16:95	89	9e)

a) Innefattar både löne- och kapitalkostnader.

b) 15 % av cif-pris.

c) Avser inköpspris för kustbelägen grossist i Sverige.

d) Avser hela konfektionsindustrin.

e) Uppskattat värde.

Källor: Kol (1)—(4) Uppskattningar inom branschen.

Kol (7) Svenska Arbetsgivareföreningen, Direct and Total Costs for Workers 1970.

duktionen av konfektionsvaror var 2,7 % i genomsnitt per år under perioden 1960—1970. Detta innebär en något minskad produktion efter hänsyn till inflationen. Importen ökade under samma period med 16,4 % per år i löpande priser.

Tabell 3.
SAMBAND MELLAN DEN RELATIVA SVENSKA
LÖNENIVÅN OCH IMPORTEN FRÅN VISSA
LÄNDER INOM KONFEKTIONSBRANSCHEN
1960—1970

Land	Genomsnittlig ref. timlön efter tulljust. 1960—1970 Index Sverige=100	Importandel, %	
		1960 (2)	1970 (3)
Sverige	100	(532,1) a	(165,9) a
Danmark	101	9,6	12,6
Västtyskland	125	19,9	2,4
Italien	107	16,0	4,4
Finland	76	0,2	19,0
England	73	12,5	11,5
Hongkong	66	2,3	14,1
Portugal	29	0,3	7,8
Indien	—	0,0	0,7

a) Avser den svenska produktionen i förhållande till importen.

Källor: Kol (1): Beräknad från diagram 2.
(2)—(3): SOS Utrikeshandel 1970, del II.
Handel 1960, del II; Industri 1970, del 2
samt Industri 1960.

Relativt låg lönenivå ger ökad marknadsandel

Tabell 3 visar alltså att de länder vars lönenivå (efter hänsyn till tullar) legat lägre än den svenska tenderat att öka sina marknadsandelar under 1960-talet. Emellertid är den relativa lönenivån naturligtvis inte den enda förklaringsfaktorn, även om den i en så arbetsintensiv och tekniskt relativt okomplicerad bransch som konfektionsindustrin måste anses vara en god indikator på konkurrenskraft. När det gäller importen från Portugal och i viss mån Finland (de länder vilkas marknadsandelar uppvisar de största ökningarna) har denna gynnats av att svenska konfektionsföretag etablerat egen produktion i dessa länder, däremot inte i övriga länder. År 1970 utgjordes ca 5 % respektive ca 55 % av konfektionsimporten från Finland respektive Portugal av import från svenska dotterföretag.¹⁾

Importen från Hongkong har hämmats av brist på arbetskraft och produktionskapacitet, speciellt de allra senaste åren. I Indiens fall har import i nämnvärd utsträckning kommit till stånd först under 1960-talets andra hälft i samband med dels landets ökade satsning på export, dels det sk hippie-modets popularitet.

Det förhållandet att den svenska

¹⁾ Uppgifterna hämtade från en inom IUI pågående utredning, varav en delrapport nyligen publicerats (B Swedenborg, Den svenska industrins investeringar i utlandet, IUI, Stockholm 1973).

konfektionsimporten från Finland vunnit så stor marknadsandel medan den från England minskat, trots att den relativa löneutvecklingen i dessa båda länder varit mycket likartad, är inte lätt att förklara. Som vi sett påverkas den svenska importen inte nämnvärt av svenska investeringar i Finland. Frånvaron av liknande investeringar i England på konfektionsområdet utgör alltså ingen förklaring, trots att enligt de här redovisade kalkylerna svenska investeringar borde ha varit lika lönsamma i England som i Finland. En möjlig förklaring är svårigheterna i England att hålla leveranstider. Detta skulle kunna hämma både svenska investeringar i England och engelsk export. En annan förklaringsfaktor är olikheter i sortimentsinriktning. De bomullsskjortor som Sverige år 1971 importerade från Finland kostade i genomsnitt 19:56 kr, medan motsvarande pris för engelska skjortor var 37:52 kr. När det gäller kostymer var priserna 150 respektive 194 kr. Förmodligen förklaras dessa prisskillnader huvudsakligen av skillnader i kvalitet, och Finlands kraftigare satsning på billigare produkter skulle då utgöra en del av förklaringen till att Finlands svenska marknadsandel ökat kraftigt medan Englands minskat.

Kvalitetsspecialiseringen är ett av de mest framträdande dragen i länderfördelningen av den svenska konfektionsimporten. Fastän låglöneländerna kan sägas ha absoluta fördelar framför västeuropeiska producenter på i stort sett hela konfektionssortimentet har de sina största fördelar på billigare varor för vilka de kan använda lokalt framställda tyger och mönster i stället för tyger och mönster specificerade eller rentav tillhandahållna av exempelvis en svensk beställare. I det fall då en svensk importör tillhandahåller ett svenskt tyg för sömnad i ett låglöneland måste han vid importen av det färdiga plagget betala tull även på den del av priset som utgörs av det i Sverige producerade tyget. Detta förhållande är en av förklaringarna till att svenska konfektionsföretag etablerat sig just i EFTA-länderna Portugal och Finland.

Segmentering av konfektionsmarknaden

Att en långtgående segmentering av konfektionsmarknaden på ett billigare och ett dyrare sortiment ägt rum, bevisas av följande siffror. År 1969 var styckpriset på kostymer i låglöneimporten 73:39 kr, i den totala importen 100:63 kr och i exporten 188:93 kr. Motsvarande siffror för handeln med

skjortor 1969 var 7:36, 7:91 och 17:76. Eftersom 5,4 milj av totalt 5,8 milj skjortor importerades från låglöneländerna dominerar priset per skjorta i den totala importen av låglöneländerna; om dessa frånräknas blir priset 15:87 kr per styck.

En form av anpassning till den ökade låglöneimporten som svenska företag valt är alltså en inriktning på mera högkvalitativa produkter och modevaror som är betydligt mindre priskänsliga och vars efterfrågan på lång sikt växer betydligt snabbare på grund av högre inkomstelasticitet än billiga standardvaror. Den kraftigt ökande svenska exporten tyder på att denna anpassning väl svarat mot de svenska konfektionsföretagens produktionsförutsättningar. Även i andra branscher har en liknande anpassning ägt rum, bl a i textilindustrin, där man satsat på de minst arbetskrävande varorna (tex trikåvaror) eller de produktionstekniskt mest krävande (tex teknisk textil). I flera andra branscher (bl a glas-, gummi- och plastvarubranscherna) har man inriktat sig på varor med industriell användning, där den geografiska närheten till marknaden, dvs möjligheterna till nära samarbete med beställare, bättre kontroll och snabbare leveranser, ger inhemska producenter fördelar framför utländska.

Eftersom låglöneländerna har vunnit sina största marknadsandelar på arbetsintensiva, ofta priskänsliga standardvaror på vilka efterfrågan stiger relativt långsamt kommer låglöneimportens tillväxttakt sannolikt att minska under det kommande årtiondet. Förmodligen kommer därför låglöneimporten att gå tillbaka relativt i de branscher som nu är mest utsatta för denna typ av konkurrens och där de svenska företagen i stort sett redan anpassat sig till denna: tekoindustrierna samt glas-, porslin- och sportvarubranscherna.

Emellertid tyder de i studien erhållna resultaten på att det finns en del branscher där den svenska produktionen ännu inte anpassat sig tillräckligt till låglöneimporten. Detta gäller framför allt metallmanufakturindustrin, skoindustrin samt delar av den grafiska industrin. Huruvida låglöneländerna kommer att satsa på dylika "nyare" områden eller om de kommer att fortsätta med sin traditionella typ av export till Sverige, dock med ett ökat inslag av mera komplicerade varor inom dessa varugrupper, avgörs till stor del av hur skyddet mot låglöneimporten utvecklas i övriga industriländer (främst USA och EG).

Bo Carlsson